Jüdische Pester Zeitung.

אויף דיעזע צייטונג קאנן מאן
יעדען טאג
פרענומעריען
אונד דער פרענומעראציאנס-טערמין בעגינט מיט דעם עמפפאנגע דער ערסטען בלאטטעס.
דיא רעדאקציאן בעפינדעט
זיך אין
פעסט
וואיטצנער בולוואר נומ' 29.
וואהין מאן אויך דיא פרענומעראציאנס-געלדער צו זענדען בעליעבע.

יידישע
פעסטער צייטונג

דיעזעס בלאטט ערשיינט
דריימאל וואכענטליך
זאנטאג, מיטטוואך אונד פרייטאג
אונד קאסטעט
פיר עסטרייך-אונגארן
גאנציאהריג 10 גולד. — קר. ע. וו.
האלביאהריג 5 גולד. — קר. ע. וו.
פיערטעליאהר. 2 גולד. 50 קר. ע. וו.
פיר'ם אויסלאנד
גאנציאהריג 11 גולד. — קר. ע. וו.
האלביאהריג 5 גולד. 50 קר. ע. וו.
פיערטעליאהר. 2 גולד. 75 קר. ע. וו.

Nr. 14 פינפצעהנטער יאהרגאנג — פעסט, מיטטוואך כג שבט ה'תרמ"ג. — Pest, den 31. Jänner 1883.

נאכטראג אונד נאכבעטראכטונגען.

צו דער זאנטאגס-זיטצונג דעם אונגארישען רייכסטאגעס האבען וויר נאך איניגעס נאכצוטראגען, אונד נאך זא מאנכעס צו בעמערקען — אונד דאנן שלום!

ווי וויר אים פאריגען בלאטטע קורץ בעריכטעטען, האט דער יידישע דעפוטירטע פראנץ בארין צור פערטהיידיגונג זיינער אנגעגריפפענען גלויבענס-גענאססען איינע זעהר שאנע רעדע געהאלטען. ער שפראך דיעזע רוהיג אונד געלאססען, וואצו אויך נאך דען פיעלען אנגריפפען, וועלכע מאן געגען דיא יודענהייט געמאכט, איינע זעלבסט-בעהערשונג, איינע זעלבסט-בעמייסטערונג געהארט. נור, ווי בערייטס געזאגט, בעגינג ער דא דען פעהלער, דאס ער זעלבער איניגע „פעהלער" זיינער גלויבענס-גענאססען הערפארגעהאבען. וואס דא גאר ניכט נאטהיג וואר. אין איינעם ביכע „איבער אומגאנג מיט מענשען" שטעהט אירגענדוואו דיא רעגעל: „דוא ברויכסט דיינע אייגענען פעהלער אין דער געזעללשאפט ניכט זעלבער אויפצוצעהלען; דאס איבערלאססע אנדערען, וועלכע פאן זעלבער דיינע פעהלער מעהר הערויסזוכען, אלס עס דיר ליעב איזט!" — דיא אנטי-סעמיטען האבען בערייטס אללע פעהלער דער יודען אויפגעצעהלט, אונד הערר בארין העטטע זיך דאס ערשפארען קאננען!

דאך וואללען וויר היער דיא אינטערעססאנטעסטען זעטצע אויס זיינער רעדע נאכטראגען; דיעזע לויטען: „געעהרטעס הויז! איוואן שימאני זאגטע, דאס וועגן דיא יודען איינען זעלבסטשטענדיגען שטאאט העטטען, זא ווירדען זיא אונז ניכט דיא כריסטען עמאנציפירען. דיא כריסטען ברויכען אלזא ניכט בעססער צו זיין, אלס דיא יודען. דאס איזט ניכט וואהר! ווער דיא יידישע געשיכטע קעננט, וויים, דאס דיא יודען געראדע וועהרענד איהרער זעלבסטשטענדיגקייט דיא טאלעראנטעסטען ווארען. — עס איזט טרויריג, דאס מאן אין איינעם לאנדע, ווא זיעבען פערשיעדענע קאנפעססיאנען עקסיסטירען, דיא אנגריפפע געראדע געגען דיא יידישע קאנפעססיאן ריכטעט. — וויר האבען לייטער דיא טרויריגע איבערצייגונג, דאס היער דאס אנטי-סעמיטישע טרייבען שאן פיעלע אונאנגענעהמליכקייטען, פיעלען שאדען, זאוואהל אין דער געזעללשאפט, אלס היער אים הויזע פערורזאכט האט. עס האט צווישען דען בירגערן, דיא ביזהער אין פריעדליכער איינטראכט לעבטען, איינע זאלכע געררייצטהייט הערפארגערופען, דאס זעלבסט נאך אונזערע נעכסטען נאכקאממען דיעזע געררייצטהייט פיהלען ווערדען. ווי פיעלע טאגע זינד היער שאן מיט דיעזען אנטי-סעמיטישען רעדען פערשוועדעט ווארדען!" (היער ערקלערטע הערר בארין דען בעגריפף יודען-עמאנציפאציאן אין זעלבער וויזע, ווי ער דיעס אין אונזערעם לייטארטיקעל פאן נו' 12 געטהאן.)

„געעהרטעס הויז! (זאגטע בארין ווייטער) דיא אנטי-סעמיטען געברייכען דיא אויסרעדע, דאס זיא נור געגען דען שלעכטען יידישען שטאאט, ניכט אבער געגען דען יידישען גלויבען אונד געגען דיא גלויבענס-פרייהייט אויפטרעטען. דיעזע אויסרעדע איזט ניכט נייא; דיעזע האט מאן אויך איינסט אין ענגלאנד געגען דיא קאטהאליקען, אין פראנקרייך געגען דיא פראטעסטאנטען געברויכט. דיא ענגלענדער וואללטען דיא קאטהאליקען נור אונטער דער אויסרעדע ניכט עמאנציפירען, וויל דיעזע פאן שלעכטער אבשטאממונג זינד אונד שטאאטסגעפעהרליכע איינריכטונגען אונד לעהרען האבען. דיא אנטי-סעמיטען ערהעבען דיא אנקלאגע, דער יידישע שטאאט זייא דעם שטאאטע פיינדליך; מאגען זיא נור פיר איינען אויגענבליק דיא געשיכטע דעם לאנדעס זיך אינס געדעכטניס רופען, אונד אונס צייגען, ווא דענן דיא אונגארישע יודענשאפט געגען דיא אינטערעססען דעם שטאאטעס געהאנדעלט. — אים דרייא געזיכטס-פונקטען ערהעבט מאן אנקלאגען געגען דיא אונגארישע יודענהייט: 1) אים פאלקס-ווירטהשאפטליכען; 2) אים רעליגיאזען אונד 3) אים געזעללשאפטליכען געזיכטספונקטע. — אים פאלקס-ווירטהשאפטליכען געזיכטספונקטע ווירד אונס דיא אנקלאגע צוגערופען, דאס דיא אונגארישע יודענשאפט קיינע פראדוקטיווע קלאססע דעם לאנדעס זייא, דאס זיא נעמליך ניכטס שאפפט אונד ניכטס הערפארברינגט, דאס זיא בלאס שפעקולירט אונד האנדעלט. וואס געגען דיא פאלקס-ווירטהשאפטליכען אינטערעססען פערשטאסע."

„געעהרטעס הויז! איך וויל קיינעסוועגס לייגנען, דאס אונטער דען לאנגען יאהרען דער בעדריקונג אין דער יודענשאפט זיך געוויססע פעהלער ענטוויקעלט האבען; אבער דיא יודען זינד דאראן ניכט שולד, דיא פערהעלטניססע צוואנגען זיא הערצו. דיא יודען ווארען יאהרהונדערטע הינדורך פאן אללען פראדוקטיווען בעשעפטיגונגען אויסגעשלאססען, אונד נור דער האנדעל וואר איהנען ערלויבט. מאן זעהע אבער, ווי זיך דיא יודען זייט דער עמאנציפאציאן געבעססערט. מאן זעהע זיך אונזערע יוגענד אן; מאן געהע אין דיא גימנאזיען אונד דיא אוניווערזיטעטען, אונד זעהע, אב אונזערע יוגענד דען איבריגען זאהנען אונגארנס נאכשטעהט; איך לייגנע ניכט, דאס עס יודען גיבט, דיא זיך מיט שמוטציגען געלד-געשעפטען בעפאססען, אבער אנדערערזייטס מיססען אויך דיא אנטי-סעמיטען געשטעהען, דאס זיך יעטצט דיא יודען אויך אים פאבריקס-וועזען אונד אויף לאנדווירטהשאפטליכעם געביעטע גראסע פערדיענסטע ערווארבען. אונד וועננ עס אויך אויף דעם פלאכען לאנדע איינצעלנע יודען גיבט, דיא דאס פאלק בעטריגען, זא שטעהט דעם דיא טהאטזאכע געגענאיבער, דאס דער געטריידע-האנדעל אונזערער הויפטשטאדט, וועלכער צום גראסטען טהייל אין הענדען דער יודען איזט, אין גאנץ אייראפא איינען גראסען קרעדיט גענייסט אונד זיך איינע עהרענפאללע שטעללונג ערורונגען האט — אונד אלל דיעס קאממט דען אונגארישען לאנדווירטהען צו גוטע! דיעניגען, וועלכע בעהויפטען, דאס דיא יודען ניכט ארבייטען אונד ניכטס שאפפען אונד נור שפעקולירען, האבען דען אויסווייז איבער דיא פאלקס-צעהלונג פאם יאהרע 1881 ניכט געלעזען. אין דיעזעם אמטליכען אויסווייזע הייסט עס, דאס פאן דען אין פעסט-אפען וואהנענדען יידישען מענשען 20 פערצענט זיך מיט אינדוסטריע, 15 פערצענט מיט קארפערליכער אונד גייסטיגער ארבייט אונד 23 פערצענט מיט האנדעל בעפאססען. — זא זינד אין דער הויפטשטאדט פאן 36985 יידישען מענשען 223 לאנדווירטהע, 166 בעקער, 241 פליישהויער, 1842 שניידער, 620 שוהמאכער, 177 טישלער, 215 שלאססער, 335 קונסט-אינדוסטריעללע, 464 בוכדרוקער, 209 טאפעצירער, 554 פראדוקטענ-הענדלער, 270 שפעצעריי-ווארען-הענדלער, 649 שניטטווארען- אונד לייניוואנד-הענדלער, 65 בוכהענדלער, 1958 טאגלאהנער, 417 אדוואקאטען, 224 ארצטע, 237 שריפטשטעללער, שוישפיעלער אונד מאשיניסטען אונד 221 לעהרער. (היער פראגטע איוואן שימאני: אונד וויא פיעל פערצענט וואוכערער?) איך וויים ניכט, אב יעדער, דער זיך מיט געלד-געשעפטען בעפאסט, צוגלייך אויך וואוכער טרייבט. ווי פיעלע וואוכערער אונטער דיעזען געשעפטסלייטען זיין מאגען, דאס קאנן דיא פאלקס-צעהלונג ניכט פערצייכנען. דאס עס וואוכערער גיבט, דאס איזט צווייפעללאז. אבער עבען זא וואהר איזט עס אנדערזייטס, דאס מאן פיר דיעזע וואוכערער ניכט דיא געזאממטע יידישע קאנפעססיאן פעראנטווארטליך מאכען קאנן!"

„דיא צווייטע אנקלאגע בעציעהט זיך אויף דיא צוריקגעבליעבענהייט דער יודען הינזיכטליך איהרער רעליגיאזען אנשויאונגען אונד איהרער בילדונג. מיט דיעזעם פארוואורפע האט זיך אם איינגעהענדסטען הערר אטטא הערמאנן בעשעפטיגט, דער, ווי ער זעלבער זאגטע, פאללע צוויי מאנאטע דאמיט צוגעבראכט האט, דיא יידישע ליטעראטור, דאס אלטע טעסטאמענט אונד אללעס, וואס דאמיט צוזאממענהענגט, צו שטודירען. — שאדע פיר דיעזע צוויי מאנאטע! ער העטטע ליעבער דיא פראטאקאללע דעם רייכסטאגעס שטודירען זאללען, אונד דאנן העטטע ער געגען דיא געבילדעטען יודען ניכט דיא אנקלאגע ערהאבען, דאס זיא זיך פאן דען צוריקגעבליעבענען, אונגעבילדעטען ארטהאדאקסען צוריקציעהען אונד דען הערדשאפטען נאכלויפען, ווא זיא פערלאכט ווערדען. ער ווירדע פינדען, דאס זיך דיא נעאלאגען גאר צו פיעל אים דיא ארטהאדאקסען בעקיממערט, אים זיא הערצובילדען. — עס איזט וואהר, דאס דיא נארד-אונגארישען יודען שטארק צוריקגעבליעבען זינד; אבער ווי זעהען דענן דיא נארד-אונגארישען ניכט-יודען אויס? זינד דענן דארט דיא סלאווען, יא זעלבסט דיא אונגארישען בויערן, געבילדעטער אלס דיא יודען? נארד-אונגארן גרענצט אן גאליציען, וואהער דיא פאנאטישען יודען הערייבערקאממען. דיעזע פערברייטען אונטער דען נארד-אונגארישען יודען איינען אבערגלויבען, דער פאם וואהרען יידישען גלויבען זעהר וויט ענטפערנט איזט."

„יא, געעהרטעס הויז! דאס פראטאקאלל איבער דיא פערהאנדלונגען יידישער אנגעלעגענהייטען אים רייכסטאגע צייגט זעהר דייטליך, דאס זיך דיא געבילדעטען נעאלאגען אים דיא העראנבילדונג דער ארטהאדאקסען זעהר ערנסטליך בעמיהטען. דער קאנגרעס, וועלכער פיר דען 14-טען נאוועמבער 1868 איינבערופען אונד דעססען שטאטוטען דורך אונזערען קאניג אם 15. יוני 1869 סאנקציאנירט ווארדען, וואללטע דיא יידישען געמיינדען, שולען אונד סעמינארע אויף מאדערנער גרונדלאגע ארגאניזירען. דער קאנגרעס וואוסטע, דאס מאן וואהל אונזערע רעליגיאן ניכט רעפארמירען, אבער דורך גוטע ראבבינער אונד גוטע שולען דאך דיא יודען העראנבילדען קאננע. — אונד וואס טהאט דער רייכסטאג? ער האט אם 18-טען מערץ 1870 דען בעשלוס געפאסט, דאס דיא ארטהאדאקסען דיא קאנגרעס-שטאטוטען ניכט האלטען מיססען! דיעזער בעשלוס פעראייטעלטע דאס בעשטרעבען צור העראנבילדונג דער ארטהאדאקסען, אונד דיא קאנגרעס-פארטייא מאכטע דען רייכסטאג דאראויף אויפמערקזאם, דאס מיט יענעם בעשלוססע דאס יודענטהום אונד דער פארטשריטט געשלאגען זינד, — אונד אם 31-טען מערץ 1871 פאסטע דער רייכסטאג דען בעשלוס: דער קולטוס-מיניסטער מאגע דיא אקטען שטודירען אונד דאריבער זיין גוטאכטען אבגעבען. וואס טהאט אבער דער דאמאליגע קול-

פערשיעדענע נייאיגקייטען.

* (שטרייטיגקייטען בייא דען לינקען.) דיא יידישע אנגעלעגענהייט האט אין דער לינקען פארטייא גראסע שטרייטיגקייטען הערפארגערופען, אין פאלגע דעססען איז שאסע דערזעלבען לייכט איינע „טרעננונג" ענטשטעהען קאנן. וויא בעקאננט, האט יא דער קליב דער לינקען פארטייא בערייטס דען בעשלוס געפאסט, קיינע אנטי־סעמיטישען מיטגליעדער צו דולדען. עס האטטען זיך דיא מייסטען בזהעריגען אנטי־סעמיטען דיעזעס בעשלוססע אינטערווארפען. אים רייכסטאגע זעלבער האבען איוואן שימאני, אנארי, אונד סעלל א׳ ז׳ וו׳ טראטצדעם געגען דיא יודען געשימפפט. דא ערהאב זיך דער פיהרער דער לינקען פארטייא, העדר אינראן, אונד בעליידיגטע דיעזע אונפערבעססערליכען אנטי־סעמיטען אין אפפענטליכער רייכסטאגס־זיטצונג, אינדעם ער זאגטע: „עס איזט איינע שאנדע, וועגען איינע מיטגליעדער דער אייסערסט־לינקען נאך איממער אנשטאטט דיא וואהרע קאשיטהם צו בעפאלגען, ליעבער אן שטאקער, העצריצי, איננאציעק אונד אנדערען יודען־פרעססערן זיך איין ביישפיעל נעהמען: דיא אייסערסט־לינקע פארטייא דארף עס ניכט דולדען, דורך דאס טרייבען זאלכער מיטגליעדער געשענדעט צו ווערדען!" — דורך דיעזע וואָרטע פיהלטען זיך נאטירליך דיא אונפערבעססערליכען אנטי־סעמיטען־דעפוטירטען בעליידיגט! זיא זאגען נון: „עס איזט ריכטיג, דאס דער קליב דער אייסערסט־לינקען דען בעשלוס געפאסט, קיינען אנטי־סעמיטישען דעפוטירטען אלס מיטגליעד צו דולדען. אללין וואס איין קליב בעשליעסט, דאס בילדעט פארלייפיג נאך איין געהיימניס. העדר אינראן האטטע אלזא קיין רעכט, דיעזען געהיימען בעשלוס אין אפפענטליכער רייכסטאגס־זיטצונג אויסצופלוידערן!" — ניכט וועניגער אלס 15 מיטגליעדער דער אייסערסט־לינקען האבען געגען העררן אינראן בייא דער אייגענען פארטייא איינע קלאגע איינגערייכט. זיא פארדערן גענוגטהואונג, דא זיא זאנסט זיך בעזאנדערס קאנשטיטואירען אונד דעמגעמעס אין דער אייסערסט־לינקען פארטייא איינע „טרעננונג" הערבייפיהרען ווירדען. מאן איזט אויף דען אויסגאנג דיעזער שטרייטיגקייט זעהר געשפאננט. — אין דער געסטריגען קליב־זיטצונג דער לינקען פארטייא קאם נון דיא עבען ערוועהנטע אנגעלעגענהייט צור בעשפרעכונג. — דער לינקע דעפוטירטע פראניץ ווראנייטש זאגטע: דיא פארטייא מאגע היער אויסשפרעכען, דאס זיא דאס פארגעהען דעס דעפוטירטען אינראן אין דער אפפענטליכען רייכסטאגס־זיטצונג פאם 28. יענער ניכט בילליגט, וויל מאן דאס, וואס דיא פארטייא אין איהרעם קליב „אינטער זיך" אבמאכט, ניכט אין דער אפפענטליכען רייכסטאגס־זיטצונג אויסצופלוידערן פפלעגט, דאס אבער אינדעם דיא פארטייא אויס דער גאנצען אנגעלעגענהייט קיין וועזען מאכט. — גאבריעל אינראן ענטשולדיגטע זיך, דאס ער אים רייכסטאגע ניכטס אויסגעפלוידערט, זאנדערן בלאס אים זיננע דעס פארטיי־בעשלוססעס געשפראכען, וואס דאך יעדעם געשטאטטעט איזט! — דער דעפוטירטע קאמיאטהי מיינטע אויך, דאס מאן היער קיינע מיסביללינגונג אויסשפרעכען זאלל; דיא לינקע פארטייא איזט אהנעהין ניכט זא גראס; זיא זאללטע דאך ניכט צערשפליטטערט ווערדען! — עס ווארדע אלזא דיא מיסביללינגונג געגען אינראן ניכט אויסגעשפראכען. — היעריף זאגטע גאבריעל אינראן: „געגען מיך ווארדע אלזא דיא מיסביללינגונג ניכט אויסגעשפראכען; נון איזט עס אבער פפליכט דער פארטייא, געגען דיעיעניגען דעפוטירטען פאן אינזערעם קליב, וועלכע אים רייכסטאגע טראטץ אינזערעם בעשלוססעס, דענגאך געגען דיא יודענעמאנציפאציאן געשפראכען, דיא מיסביללינגונג אויסצושפרעכען אונד זיא ניכט מעהר אלס מיטגליעדער דיעזעס קליבס צו בעטראכטען. איך אינטערברייטע דאהער פאלגענדען בעשלוס־אנטראג: „דיא פארטייא ערקלערט, דאס דיא העררען געזא אנארי, געארג סעלל אונד איוואן שימאני, וועלכע זיך דעם אם 19־טען דיעזעס געפאסטען בעשלוססע ניכט אונטערווארפען, זאנדערן אים רייכסטאגע זאלכע רעדען היעלטען, וועלכע מיט דעם פארטייא־בעשלוססע אים ווידערשפרוכע זינד — פערנער, דאס העדר עמעריך סאלאי, דער זיך דיעזעם בעשלוססע אים קליב יא אונטערווארפען, אבער זיך גלייך דארויף איינעם פעראיינע אנגעשלאססען, וועלכער דען צוועק האט, דיא יודען־עמאנציפאציאן אנצוגרייפען, דאס פריעדליכע צוזאממענלעבען דער קאנפעססיאנען צו שטארען אונד אין דען וואהל־בעצירקען דאהין צו ארבייטען, דאס קינפטיג נור אנטי־סעמיטישע דעפוטירטע געוועהלט ווערדען — דאס אלזא דיעזע העררען ניכט מעהר אלס מיטגליעדער דיעזעס קליבס בעטראכטעט ווערדען." — עס קאם נון איבער דיעזען אנטראג צור אבשטיממונג: 23 שטיממטען פיר אונד 24 געגען דיא אננאהמע דעסזעלבען. — זאמיט ווארדע אים קליב קיין בעשלוס געפאסט — אונד זאמיט זינד אלזא דיא דעפוטירטען אנארי, שימאני, סעלל אונד סאלאי פארלייפיג אים דעם קליבע נאך ניכט אויסגעשטאסען. — צום שלוססע דער זיטצונג ערקלערטען אבער אטטא הערמאנן אונד געזא פאלאני, דאס זיא מיט איינעם עמעריך סאלאי ניכט מעהר אין איינעם קליבע פערבלייבען קאננען, אונד וועגן סאלאי ניכט אויסגעשטאסען ווירד, זא ווערדען זיא דען קליב פערלאססען! — דאס ענדע וואר, דאס עמעריך סאלאי דיא דעפוטירטען אטטא הערמאנן אונד געזא פאלאני צום דועלל הערויסגעפארדערט. — אויך גאבריעל אינראן ווארדע פאן איינעם אנטי־סעמיטישען דעפוטירטען צום דועלל געפארדערט. — אים נעכסטען בלאטטע ווערדען וויר היעריבער שאן נעהערעס בעריכטען קאננען.

* (אונגאריש־איזראעליטישע אלליאנץ.) זאעבען ערהאלטען וויר אויס אינגליי (ציפסער קאמיטאט) איינען אין דייטשער אונד אונגארישער שפראכע פערפאסטען אויפרוף צור גרינדונג איינער אונגאריש־איזראעליטישען אלליאנץ. דיא יודען דעס ציפסער קאמיטאטס זינד מיט דעם ביישפיעלע פאראנגעגאנגען אונד האבען אין אנוועזענהייט דעס ראבבינערס פאן קירכדרויף איינע קאנפערענץ אבגעהאלטען אונד דען בעשלוס געפאסט, אין דער ציפס איינע פיליאלע דער איזראעליטישען אלליאנץ צו גרינדען, וועלכע זיך דער פעסטער איזראעליטישען אלליאנץ אנשליעסען זאלל, אונד צוואר צו דעם צוועקע, אים דורך שאפפונג גוטער שולען אונד דורך זאנסטיגעס איינווירקען אונגארישע בילדונג אונטער דען יודען אונגארנס צו פערברייטען. דיא איבריגען אונגארישען געמיינדען ווערדען נון אין דיעזעם אויפרופע אויפגעפאדערט, דעם ביישפיעל דער ציפסער צו פאלגען אונד עבענפאללס פיליאלען דער אלליאנץ צו גרינדען. — דיעזער אויפרוף זאלל וואהרשיינליך איינע אנטוואָרט אויף דיא רייכסטאגס־רעדען זיין, אין וועלכען דען יודען צום פארווארפע געמאכט ווארדע, דאס זיא זיך ניכט אים גייסטע דעס אונגארטהומס הערנאנבילדען. — וויר גלויבען ניכט, דאס יעטצט דיא גרינדונג פאן דערארטיגען אלליאנצען אן דער צייט ווערע. אהנעהין דאנגערן דיא אנטי־סעמיטען פארטוועהרענד געגען דאס איזראעליטישע אלליאנץ־וועזען; זיא ערבליקען אין דער יידישען אלליאנץ ניכט איינען פעראיין צור הערנאנבילדונג אונד אונטערשטיטצונג דער יודען, זאנדערן איין פעסטעס אן איינאנדער שליעסען דער יודען צור בעגרינדונג איהרער וועלטמאכט אונד צור בעהערשונג דער כריסטען. דיא איזראעליטישען געמיינדען מאגען איינפאך דאפיר זארגען, דאס זיא איהרע קינדער אין דען שולען אין אונגארישער שפראכע הערנאנבילדען לאססען, וויל דיעס היישע נאטהווענדיג איזט — אונד דאס גענוגט. אללעס איבריגע איזט נור איינע לערם־מאכערייא, וועלכע נור אויך אויף דער אנדערען זייטע איינען לערם הערפארריפט — אונד דיעזעס זאללטע מאן אים דעם וועגע געהען! אלזא, אים גאטטעס וויללען, נור קיינע נייען פראיעקטע! קיינע אלליאנצען,

---

שאנסטער געשטאלט פארשטעלטע. אין דיעזער געשטאלט אללין זאה איך זעמטליכע ליידען, פערפאלגונגען אונד האפפנונגען דער יודען אויסגעדריקט."

פראמין דער שרעקליכען וואכע דער ביערן וויכען דיעזע ביים פלאטצליכען ערשיינען דער געשטאלט מיט גראסטער שייא צוריק.

דאס יודען־מעדכען שטאנד היער אייניגע מינוטען שפראכלאס, דאנן זאגטע עס מיט זאנדערבאר קלינגענדער שטימע: „איך האָרטע איך נאך דען יודען שרייען. איך בין איינע י י ד י ן. וואס וואללט איהר?"

דער שולמייסטער אללין שטעללטע זיך איהר ענטגעגען אונד זאגטע: „וואס זוכסט דוא היער, לאנד־שטרייכערין? דוא ביזט איינע העקסע אין שאנער מענשליכער געשטאלט."

דאס מעדכען זאה זיך נאך אללען זייטען אום אונד זאגטע: „איך זוכע... איך זוכע... דאך ער איזט ניכט היער!"

זיא וואללטע זיך אומווענדען אונד צוריקגעהען.

„האלטעט זיא צוריק! (ריעפען יעטצט דיא בויערנווייבער) ערסט זאלל זיא זאגען, וואס זיא היער צו זוכען האט!"

„איך וויל אייך זאגען, וואס זיא היער צו זוכען האט (ריעף יענע בייערין, וועלכע זיך פריהער איבער דאס אויסבלייבען איהרעס קינדעס בעקלאגטע), זיא וויל אונס וויעדער איין קינד וועגרויבען! — וויא זיא דיא אויגען מיט אבשייא אבוועגדעט. האסט דוא שאן איינען ברוננען פערגיפטעט? פערטהיידיגע דיך, העקסע! וועגן דוא קאננסט!"

„קינדער! (ריעף דאס פריילין לעע) זייד איהר פערריקט? זעהעט איך דיעזע געשטאלט, דיעזעס קלארע אויגע אן! זעהט זיא איינער העקסע, איינער מענשענפרעססערין אונד איינער גיפטמישערין גלייך?"

„יא, וויר קעננען שאן דיעזע טייפעל אין מענשליכער געשטאלט! (ריעפען דיא בייערינגען) אינס וואססער מיט איהר! אינס וואססער!"

דער גייסטליכע פאלטעטע זיינע הענדע ביטטענד צוזאממען אונד זאגטע: „א, איהר מענגער, פרויען, פעראירטעס פאלק! וואס האט איך דיעזעס אונגליקליכע מעדכען געטהאן? וואללט איהר אבערגלייביש דיא נייעלטהאטען ערנייערן, דיא היער פאר פיערהאלב יאהרהונדערטען בעגאנגען ווארדען! — צוריק! פערבלענדעטעס פאלק! איך לעגע מיינע געווייהטע פריעסטערליכע האנד אויף זיא!" —

דער גייסטליכע וואללטע זיינע האנד אויף דען קאפף דעס יודען־מעדכענס לעגען, אבער דיעזעס ווענדעטע דיא האנד אב.

„זעהעט איהר, (ריעף דאס פאלק) דאס דיעס איין אונרייגער טייפעל אין מענשליכער געשטאלט איזט, דא זיא זיך פאר איינער הייליגען האנד פירכטעט! ניעדער מיט איהר! ניעדער מיט איהר!"

דאס פאלק שטירצטע זיך מיט גראסטער וואוטה אויף דיא אונגליקליכע יידין. — פלאצליך אבער ערשיען איין קרעפטיגער יונגער מאנן מיט נעציקטעם שווערטע אין דער האנד אונד ריעף: „ווער דיעזעס מעדכען בעריהרט, איזט זאפארט דעם טאדעס!"

דאס פאלק שראק צוריק; עס ערקאננטע דען טאפפערן קריעגער ריכארד ניקאלאס, דען זאהן דעס בירגערמייסטערס, דעם ריכטערס טאביאס.

פאן איבערשטאנדענעם שרעקען אונד פאן דעם פלאטצליכען ערשיינען ריכארדס פיעל דאס ארמע מעדכען, וועלכעס דיא שרעקען דעס שיפפברוכעס איבערשטעהען קאננטע, אין אהנמאכט.

ריכארד נאהם דיא אהנמעכטיגע אין דיא האנד אונד טרוג זיא אין דאס נעכסטע הויז, אום זיא צו זיך צו ברינגען.

דער לעזער קאנן נון ערראטהען, דאס דיעזעס יודען־מעדכען קיינע אנדערע וואר, אלס יענע חנה, דיא ענקעלין דעס דע ווידאל, פאן וועלכער וויר אים צווייטען אונד פיערטען קאפיטעל ערצעהלטען. עס וואר איינע זאנדערבארע פיגונג, דאס דיעזער פליכטלינג אויס דעם ווייטען ליססאבאן (אין פארטוגאל) געראדע נאך יענער ענגלישען קיסטען־געגענד פערשלאגען ווארדע, וואו דיא פאמיליע דעס ריכארד ניקאלאס, דען זיא אין ליססאבאן קעננען געלערנט, וואהנטע.

VII ריכארד ניקאלאס.

דאס פאלק, וועלכעס דען שטאריקען ארם ריכארדס פירכטעטע, צערשטרייטע זיך אויף דעססען בעפעהל נאך אללען ריכטונגען. ריכארד ליעס דאס צו זיך געקאממענע יודען־מעדכען אונטער דער אויפזיכט דעס פריילין לעע אונד בעגאב זיך דאנן צו זיינעם פאטער טאביאס. דיעזער עמפפינג דען זאהן מיט צארניגען בליקען אונד זאגטע: „ריכארד! עס וואר וואהל שאן פאן דיר, עס וואר איינעם זאהנע דעס ריכטערס טאביאס ווירדיג, איינען מענשען, וועלכעס גלויבען אימער ער אנגעהארען מאג, פאן דען הענדען דעס ראהען, ווינטהענדען אונד אבערגלייבישען פאלקעס צו רעטטען; אבער . . ."

(פארטזעטצונג פאלגט.)

טום-מיניסטער פילער? — ער דאכטע זיך: ווער טייפעל ווירד דא זא פיעלע יידישע אקטען דורכשטודירען? זאללען דיא יודען מאכען, וואס זיא וואללען! ער גאב דען ארטהאדאקסען פאללע פרייהייט, פאללע איטאנאמיע אונד סאנקציאנירטע זאגאר איהרע אייגענען שטאטוטען. נון וואר דיא טרעננונג דא, אונד עס וואר דען פארטגעשריטטענען יודען אונמאגליך, אין דיא שולען דער נארד-אונגארישען יודען איינפלוס צו נעהמען. דאס וואר אבער דען ארטהאדאקסען נאך צו וועניג; זיא וואללטען אויך דאס ראבבינער-סעמינאר פאם שולפאנדע ניכט ערריכטען לאססען. אונד זא בראכטען דיא ארטהאדאקסען אים יאהרע 1874 דיא אנגעלעגענהייט נאכמאלס פאר דען רייכסטאג. דער רייכסטאג קאם אין איינע זאלכע פערווירונג, דאס ער זעלבער ניכט וואוסטע, ווא ער דא הערויסקאממען קאננטע. אללע בעשלוס-אנטרעגע ווארדען פערווארפען, ביז מאן ענדליך גאר קיינען בעשלוס פאססען קאננטע. — אונד זא מוסטע קולטוס-מיניסטער טרעפארט דען מושה פאססען, דאס ראבבינער-סעמינאר אויף איינענע פעראנטווארטונג צו ערריכטען. דיא ארטהאדאקסען ריכטעטען דאהער אים יאהרע 1880 אבערמאלס איינע פעטיציאן אן דען רייכסטאג, דאמיט דיעזער זיינע צושטיממונג צו דער פאם קולטוס-מיניסטער טרעפארט ערפאלגטען ערריכטונג דעס ראבבינער-סעמינארס פערוויינערע אונד דען מיניסטער זעלבסט צור פעראנטווארטונג ציעהע! — עס קאם דא ווידער אים הויזע צו לאנגען פערהאנדלונגען, אונד דא זאגטע דער נונמעהר פערשטארבענע אלאדאר מאלנאר, דאס עס פפליכט דעם הויזעס זייא, דעם קולטוס-מיניסטער בייצושטיממען, ווען עס ניכט וואללע, דאס זאלכע ראבבינער אונגארן איבערשוועממען וויא ר׳ הלל אויס קאלאמעא, דער זאלכע לעהרען פערקינדעטע, דיא ניכט נור מיט דעם אונגארישען שטאאטס-געדאנקען, זאנדערן מיט יעדעם שטאאטס-געדאנקען איבערהויפט אין ענטשיעדענסטעם ווידערשפרוכע שטעהען. „יא, געעהרטעס הויז! (זאגטע מאלנאר שליסליך) אם רייכסטאגע זעלבער איזט עס, עטוואס אין דיעזער זאכע צו טהון. ערקלערען זיא דיא קאנגרעס-שטאטוטען פיר אללע יודען אלס בינדענד. אונד זיא ווערדען זעהען, דאס זיך אויך אין נארד-אונגארן באלד דיא בילדונג אונטער דען יודען צייגען ווירד. דיא רעגיערונג מאגע וועניגסטענס דיא „ישיבות“ אונד „חדרים“ איבערוואכען! דיא קלאגע געגען דיא געבילדעטען יודען, דאס זיא זיך אים דיא ארטהאדאקסען ניכט קיממערן, איזט אלזא איינע אונגערעכטע. ווענן יעמאנד אן דער צוריקגעבליעבענהייט דער יידישען ארטהאדאקסען שולד איזט, זא איזט עס דער רייכסטאג!“

זא לויטעטען דיא וויכטיגסטען שטעללען איים כארינס רעדע. וויא געזאגט, דארט ווא ער דיא יודען אים אללגעמיינען פערטהיידיגטע, שפראך ער אויסגעצייכנעט שאן, נור דער שלוס זיינער רעדע העטטע פיגליך וועגבלייבען קאננען. דענן שאן דער יודענפיינדליכע אלבערט קיש האט זיך גלייך דארויף בערופען, דאס כארין זעלבער אנערקעננט, דאס דיא יודען-איינוואנדערונג איים גאליציען פיר אונגארן געפעהרליך איזט!

צום שלוססע שפראך אלבערט בערזעוויצי; ער זאגטע: „מאן ערהאב אונטער אנדערעם דיא אנקלאגע געגען דיא יודען, דאס זיא זיך ניכט מאדיארוזירען, דאס זיא נאך אימממער דעם דייטשטהום אנהענגען. זאנדערבאר! דער דייטשע „שול-פעראיין“ האט ערסט אינלעננסט דיא אנקלאגע געגען דיא אונגארישען יודען ערהאבען, דאס זיא דיא אייפריגסטען מאדיארוזירער זינד, אללעס דייטשע אויס דען שולען פערדרעגגען אונד אללעס מאדיארוזירען! — איבער דיא רעדע דעם אבגעארדנעטען אנאדי, לאהנט זיך גאר ניכט דער מיהע צו שפרעכען. — וואס הערין סאלאי בעטריפפט, זא זאגטע ער יא זעלבער, דאס דיא ט א פ א ל צ א ע ר וועהלער נור דאהער איבער דיא יודען באזע זינד, וויל איהם דיא יודען דאס „ווייגעשעפט“ פערדערבען! — אלזא וועגען איין „ביססעל ווייז“ זאלל דיא עמאנציפאציאן אבגעשאפפט ווערדען! — הערר אטטא הערמאנן ווידער האט דיא יודען וויעדערהאלט איינגעפאדעט, זיך צו פערזאממלען אונד איהרען גלויבען צו רעפארמירען. — נון, ווענן ער דיא זאכע דען יודען זעלבער איבערלאססען וויל, דא האבע איך ניכטס דאגעגען. ווענן עס דען יודען בעליעבט, זא זאללען זיא זיך רעפארמירען. — אונד וואס ענדליך הערין אישטוצי בעטריפפט, זא זאגטע ער, דאס זיינע ווינשע, וועלכע אין זיינעם בעשלוס-אנטראגע אויסגעדריקט זינד, דיא ווינשע דעם גאנצען פאלקעס ווערען. מיינע הערין! ווענן מאן אונטער איינעם זאלכען אנטראגע קיינע 10 אונטערשריפטען צוזאממען-ברינגען קאנן, זא מוס דיעזער דענן דאך ניכט דיא ווינשע דעם גאנצען פאלקעס אויסדריקען!“

צום שליססע זאגטע נאך וועהאווא: „איך ווייס איינטליך ניכט, וואס מאן אן מיינעם אנטראגע אויסצוזעטצען האט. איך וויל יא נור דיא יודען רעפארמירען, אונד דאס וויל יא איך איראני אונד זעלבסט הערר כארין!“

דיעזע פאאר ווארטע וועהאוואים דייטען עבען דארויף, דאס הערר כארין בעססער דאראן געטהאן העטטע, ווענן ער פאן רעפארמירען אונד ארטהאדאקסען געשוויעגען העטטע. עס איזט לייכט מאגליך, דאס יעטצט אונטער דען זאגענאננטען אייפגעקלערטען יודען איינע היצקאפפע זיך ערהעבען אונד רופען ווערדען: „רעפארמירען וויר אונס! רופען וויר ווידער איינען רעפארם-קאנגרעס איין!“ — אנדערערזייטס ווידער ווערדען זיך איינינע פינדען, דיא דארויס קאפיטאל שלאגען אונד רופען ווערדען: „דאס יודענטהום איזט ווידער אין געפאהר! דיא נעאלאגען ריהרען זיך ווידער: זיא וואללען זיך ווידער אין דיא ארטהאדאקסען אנגעלעגענהייטען איינמישען; וויר מיססען עטוואס טהון!“

וויר גלויבען, עס ווערע יעטצט דאס בעסטע, ווענן מאן היעריבער גאר ניכטס מעהר שפרעכען ווירדע אונד דאס גוטע אלטע יודענטהום זא לאססע, וויא עס וואר! וואס זאלל מאן דא רעפארמירען? ווענן מאן שאן דיא גאנצע „גמרא“ מיט דעם „שלחן ערוך“ אבשאפפט, העטטע מאן נאך דעם אטטא הערמאנן דאמיט צו-וועניג געטהאן, דא ער זעלבסט דאס „חומש“ צום פינסטער הינויסווערפען וויל — אונד צוואר דאהער, וויל דארין דאס פערבאט: „לא תתחתן בם!“ שטעהט. מאן לאססע אלזא דיא זאכע, וויא זיא וואר; מאן וואללע דא ניכט ווידער דיא קאנגרעס-שטאטוטען געוואלטזאם איינפיהרען. וויר ווערדען געניג פאן איסען אנגעגריפפען, וואצו זאללטען וויר נאך אויך אונטער אונס הערומשטרייטען אונד אונס געגענזייטיג דריקען!

איבריגענס האט הערר כארין, געלינדע געשפראכען, איינע „דוממהייט“ פערלאנגט, ווענן ער דען וואונש אויסגעשפראכען, דאס דער רייכסטאג נונמעהר דיא קאנגרעס-שטאטוטען אלס פיר אללע יודען אונגארנס בינדענד ערקלערען מאגע! — אבגעזעהען היעפאן, דאס דער רייכסטאג אום קיינען פרייז איינען זאלכען געוויססענס-צוואנג איבען ווירדע, זא פעהלט איהם היעצו איבערהויפט דיא מ א כ ט. דאס ארטהאדאקסע שטאטוט איזט עבענזא פאם קאניג גענעהמיגט, וויא דאס קאנגרעס-שטאטוט. אויף וועלכע ווייזע זאללטע אבער דער רייכסטאג דיעזע קאניגליכע גענעהמיגונג פערניכטען? אבער זעלבסט ווענן בלאס דער מיניסטער דיא שטאטוטען איינעם פריוואט-פעראיינעם גענעהמיגט, קאנן ניעמאנד דיעזעם פעראיינע עטוואס טהון, זאלאנגע ער מיט זיינער טהעטיגקייט דיא גרענצען דעם שטאטוטעס ניכט איבערשרייטעט. זא עטוואס האט זיך אבער דיא ארטהאדאקסע יודענהייט אין אונגארן ניע צו שולדען קאממען לאססען. איהרע איטאנאמיע איזט דאהער געזיכערט, אונערשיטטערליך; קיינע מאכט אויף ערדען קאנן נעמען דער ארטהאדאקסען יודענהייט דאס קאנגרעס-שטאטוט איפנאטהיגען. עס איזט מיטהין פיר דיא ארטהאדאקסען אויך דיא גערינגסטע געפאהר ניכט פארהאנדען!

פאליעטאן.

ריקקעהר דער יודען נאך ענגלאנד.

(13-טע פארטזעטצונג.)

„הייטע, מארגען ווערדען דיא אינדעפענדענטען פארטליכע יודען ווערדען — אונד דאס וואללען וויר „ראיאליסטען“ עבען ערווארטען. (זאגטע דער שולמייסטער ווייזער) זאבאלד דיא אינדעפענדענטען פארטליכע יודען ווערדען, זא מיססען זיא שאן לויט לאנדעסגעזעטץ פאם יאהרע 1290 דאס לאנד פערלאססען. דאס האהע פארלאמענט פאן 1290 האט אנגעארדנעט, דאס ענגלאנד פאן דען יודען פרייא זיין מיססע, אונד דארום וואר אונזערע אינזעל אימער פרייא פאן וואוכער, בעטרוג אונד הינטערליסט.“

„נון! נון! (זאגטע ריכטער טאביאס לעבעלנד) וויר קאננען צור נאטה אין אונזערעם לאנדע אויך נאך אונטער דען פראממען כריסטען וואוכערער אונד בעטריגער פינדען.“

„זא האב איך עס גערנע! (זאגטע פריילין לעע צו ריכטער טאביאס) זייד בארמהערציג, ריכטער! נעהמען וויר דיא אונגליקליכען אויף.“

„מיט מיינעם בעסטען ווילען, פריילין! נעהט דאס ניכט זא לייכט, וויא איהר עס מיינט. (זאגטע דער ריכטער) אונזערע פארלאמענטע האבען שאן זא פיעלע אלטע געזעטצע אומגעענדערט, אבער יענעס געזעטץ פאן 1290 איזט נאך אימער אין קראפט. איך ווירדע איינע גראסע פעראנטווארטליכקייט אויף מיך נעהמען, וואללטע איך דיעזעס געזעטץ איבערטרעטען.“

„הארט מיינע פריינדע! (זאגטע דער גייסטליכע נחמיה האללי) דאס פריילין האט יא ניכטס בעגעהרט, אלס בלאס פיר קורצע צייט דיא אויפנאהמע דיעזער אונגליקליכען שיפפבריכיגען אונד איהרעס קינדעס.“

אינצווישען האבען זיך אום דיא היער שפיעלענדען פיעלע איינוואהנער פאן בידעפארד פערזאממעלט, בויערן אונד בייערינגען, דיא מעססער-שמידע, בעקער אונד שניידער. — אונד דא פראגטע איינער פאם פאלקע: „איזט עס וואהר? האבען וויר רעכט געהארט, דאס זיך דא אן אונזערער קיסטע יודען צייגטען.“

„וואהר! (ריעף דער שולמייסטער) אונד דיעזע הערראשאפטען דא וואללען דיעזע יודען פיר קורצע צייט ביי אונס וואהנען לאססען!“

„פיר קורצע צייט! (ריעף דאס פאלק) א, וויר קעננען דאס. דיא יודען זינד טייפעל אין מענשליכען געשטאלטען. זיטצען דיעזע איינמאל ווא, זא ברינגט זיא קיין הערגאטט מעהר הערויס!“

„אונד דא פאנגען זיא אן צו שניידערן אונד צו באקען (ריעפען דיא שניידער אונד דיא בעקער), אונד וויר זינד ברויטלאז!“

דיא בייערינגען ווידער ריעפען וויטהענד: „אום גאטטעס ווילען! דיעזע ווירדען אונס יא אויפעססען! טראטצדעם, דאס וויר נור בויערן זינד, האבען וויר דאך שאן זא פיעל געלערנט אונד געלעזען, דאס דיא יודען דיא כריסטען-קינדער אבשלאכטען אונד דיא ברוננען פערגיפטען.“

„שאדע, דאס איהר ניכט בעססערעס געלערנט!“ זאגטע דער גייסטליכע.

„הערר גייסטליכער! (ריעפען דיא בויערן) דא האט יא שאן יענער סאלדאט רעכט, דאס ער אייך פאן דער קאנצעל הינונטערגעוואָרפען! שעמט אייך, הערר גייסטליכער! זא ווייט איזט עס שאן געקאממען, דאס דער גייסטליכע אם הייליגען זאנטאג דאס יודענפאלק פערטהיידיגט! איילען וויר, איילען וויר צור קיסטע אונד שלייערן וויר דיעזע יודען אינס מעער! דענן וועהרענד וויר היער פערווילען, שלייכען זיך שאן פיעללייכט דיעזע יודען, דיעזע מענשענפרעססער, אין אונזערען ארט אונד רויבען אונס דיא קינדער פארט. קאממט הערר גייסטליכער, נעהמט דיא הייליגע ביבעל מיט אונד שפרעכט איירע געבעטע, דאמיט אונס דיעזע טייפעל ניכט בייקאממען קאננען.“

„וועהע! (ריעף איינע בייערין) וועהע מיר! שאן זייט איינער שטונדע זוכע איך מיין קינד. דיעזע מענשענ-פרעססער האבען עס מיר וואהרשיינליך שאן וועגגעראפפט.“

„בעוואפפנען וויר אונס! בעוואפפנען וויר אונס! (שריען דיא בויערן) אונד איילען וויר צור קיסטע! ווא זינד דיעזע יודען? ווא זינד זיא?“

וועהרענד דיעזעס לערמס ערשיען פלאטצליך איינע פרעמדע ווייבליכע געשטאלט פאר דעם וויטהענדען פאלקע, זיא טרוג איין לאנגעס קלייד, וועלכעס מיט איינעם געוואהנליכען שטריקע אם גירטעל צוזאממענגעבונדען וואר; איהר לאנגעס שווארצעס האאר הינג פערנאכלעססיגט אונד פערווילדערט העראב; איהרע שווארצען, פאן איינעם זעלטענען גלאנץ לייכטענדען אויגען שיענען עטוואס צו זוכען. דיא גאנצע געשטאלט עריננערטע דען גייסטליכען, וויא ער זעלבער ערצעהלטע, אן יענע וויסטע, צו וועלכער איינסט ירמיה דאס צערשטארטע ירושלים פערגליכען. „עס וואר איין אבקאממלינג פאן יענעם אוראלטען שטאממע (שריעב דער גייסטליכע), דער זייט יאהרהונדערטען אויף דאס שרעקליכסטע פערפאלגט ווירד אונד דעננאך אין